

Ο Ιερομάρτυς και Άγγελος της Εκκλησίας της Σμύρνης

/ Γνώμες

Μητροπολίτου Φαναρίου κ. Άγαθαγγέλου, Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

«Τό Ἑλληνικόν Ἔθνος ὀφείλει νά μή λησμονήσῃ ποτέ οὔτε τό πολεμικό ἄθλημα οὔτε τό φυλετικό ξερίζωμα. Ὅπως δέν ἐλησμόνησεν ἐπὶ τέσσερες αἰῶνες τό 1453, ἔτσι δέν πρέπει νά λησμονῇ, ἀκόμη κι' ἂν χρειαστοῦν αἰῶνες, τό 1922. Ἔθνη πού λησμονοῦν εὐκόλα, εἴτε τούς θριάμβους των εἴτε τούς ὀλέθρους των, εἶναι καταδικασμένα σέ ἱστορικόν ἐξαφανισμόν. Χιλιοειπωμένο εἶναι αὐτό πού λέγω. Ἀλλά στήν πολυτάραχη ἐποχή τῶν ἀδοκίμων καί ἀλλοπροσάλλων νεοκραυγασμάτων πού ζοῦμε, σκόπιμο εἶναι νά ξανακούγῳνται συχνότερα καί τά δόκιμα, τά συνετά, τά σταθερά χιλιοειπωμένα...».

Γεώργιος Ἀθανασιάδης Νόβας (πολεμικός ἀνταποκριτής-Πρωθυπουργός-

Ἀκαδημαϊκός)

Ἡ ἀγιότητα, μέσα στόν χῶρο τῆς Ἐκκλησίας εἶναι οἰκογενειακή μας ὑπόθεση: «Γίνεσθε ἅγιοι, ὅτι ὁ πατήρ ἡμῶν ἅγιός ἐστι». Ὁ Οὐράνιος Πατέρας μας εἶναι τρισάγιος. Ἡ Κυρία Θεοτόκος, ἡ Μητέρα τῶν Χριστιανῶν, εἶναι ἁγία καί Παναγία. Ὁ Χριστός, ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός μας, εἶναι ἅγιος. Οἱ ἅγιοί μας εἶναι οἱ ἀδελφοί μας πού ἤδη τελείωσαν τόν ἀγῶνα καί προαπολαμβάνουν τά βραβεῖα τῶν κόπων τους. Καί ἐμεῖς βρισκόμαστε στόν ἀγωνιστικό στίβο καί παλεύουμε. Ὅμως δέν εἴμαστε μόνοι, ἔχουμε τίς πρεσβεῖες καί τήν βοήθεια ὅσων ἀγωνίσθηκαν πρὶν ἀπό ἐμᾶς καί ξέρουν τί σημαίνει ἀγῶνας. Ἀρκεῖ μόνον νὰ ζητήσουμε τήν βοήθειά τους. Αὐτό εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀρχή καί τό τέλος τῆς συμμετοχῆς μας στήν παροῦσα σύναξη. Τά ἀναμμένα κάρβουνα τῆς μνήμης τοῦ τελευταίου ἀγγέλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀλησμόνητης Σμύρνης βγάζουν εὐωδία, ὅταν δέχονται τό λιβάνι τῆς καρδιάς καί τῶν δακρύων, τῆς τιμῆς καί τῆς μνήμης, τῆς ἰκεσίας καί τῆς παρακλήσεώς μας.

Ὁ ταπεινός μας λόγος, ἀπόψε, γιά τόν Ἅγιο καί Ἄγγελο τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀλησμόνητης καί αἱματοβαμμένης γῆς τῆς Ἰωνίας Ἱερομάρτυρα Χρυσόστομο, Μητροπολίτη Σμύρνης, τό πρωτοκορυφαῖο παράδειγμα θυσίας καί πίστεως τῆς Μικρασιατικῆς Γενοκτονίας.

Σήμερα, ὅταν ἀναφέρουμε τήν λέξη Γενοκτονία ἡ σκέψη μας αὐτόματα πηγαίνει στά δύο τραγικά γεγονότα τοῦ αἵωνα μας, τήν Γενοκτονία τῶν Ἀρμενίων, τό 1915, ἀπό τοὺς Νεότουρκους, καί τό Ὀλοκαύτωμα τῶν Ἑβραίων, τό 1940-44, ἀπό τοὺς Ναζί. Στόν 20ό αἰῶνα διαπράχθηκαν, ἀλλά καί διαπράττονται ὥς τίς ἡμέρες μας, ἐγκλήματα Γενοκτονίας καί σέ ἄλλους λαούς, πού συνειδητά ἡ ἐξουσία τοῦ κόσμου τούτου προσπάθησε καί προσπαθεῖ νὰ ὑποβαθμίσει. Ἕνας ἀπό αὐτούς τοὺς λαούς, πού ἔχει ὑποστεῖ ὅλες τίς μορφές καί τίς μεθόδους ὀλοκαυτώματος εἶναι καί ὁ Ἑλληνισμός τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέ ἀποκορύφωμα τήν Γενοκτονία τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Πόντου.

Ἐφέτος συμπληρώθηκαν 100 χρόνια ἀπό τήν Μικρασιατική Κατά-στροφή. Τό ξερίζωμα τῶν Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν σέ ὅλες τίς περιοχές τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Γῆς τῆς Ἰωνίας, τοῦ Πόντου, τῆς Θράκης, οἱ βίαιοι ἐξισλαμισμοί, οἱ ἐξορίες, οἱ ἐκτελέσεις, τά τάγματα ἐργασίας, πού εἶχαν ἀρχίσει πρὶν πολλά χρόνια, εἶναι γεγονότα πού συνέβησαν τότε καί δέν ἀποτελοῦν μεταφυσικές ὑποθέσεις, πού ἐπαφίενται στήν κρίση τῶν ἀναζητήσεων ἐκάστου ἢ τά κριτήρια τῆς ἰδεολογίας του, ἀλλά εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Γένους μας καί τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, χειροπιαστή, βιωμένη, ζῶσα, καθημερινή μνήμη. Εἶναι μαρτυρία πιστότητας στήν συνείδηση, εἶναι ἱστορία πόνου, θυσίας, ἀγῶνων, αἵματος, δακρύων, θανάτου ὑπὲρ πίστεως καί πατρίδος. Ἑλληνικές ἐπαρχίες καταστράφηκαν ἐντελῶν ἐκ θεμελίων.

Τά δεινοπαθήματα, τά ὁποῖα ὑπέστησαν οἱ ἐκδιωχθέντες ἀπό τίς πατρογονικές ἐστίες τους Ἕλληνες εἶναι ἀνεκδιήγητα. Ἐτσι, ὁμογενής πληθυσμός ἀπό 700.000-800.000 ψυχές, ξεριζωμένος, διασπαρείς ἀνά τά ὄρη, τά σπήλαια, τίς χαράδρες καί τά τουρκικά χωριά, ὑπέστη τόν ἐξ ἁσιτίας, τοῦ ψύχους, τῶν στερήσεων καί τῶν ἐκτελέσεων ἐν γένει θάνατο . Ἱστορικά δέ καλεῖται καί πάλι αὐτή ἡ Πατρίδα σέ ἕναν κόσμο, ὅπου ὑπάρχει ἡ πρόκληση νά ξεχνᾶμε ἢ νά ἀγνοοῦμε ἢ νά ἐρμηνεύουμε αὐθαίρετα τήν ἱστορία, καί ἡ ραγδαία διάδοση τῶν προκλητικῶν προτάσεων τῆς παγκοσμιοποιήσεως, νά διαχειρισθεῖ τήν εὐθύνη τῆς ἐπανάκτησης τοῦ συλλογικοῦ μας παρελθόντος πού πρέπει νά εἶναι μεταξύ τῶν πρώτων μας σχεδιασμῶν.

Σ' αὐτό τό ἱστορικό πλαίσιο ἐκείνων τῶν δισεκτῶν καί ζοφερῶν χρόνων ἔζησε καί ἔδρασε ὁ Ἅγιος Ἱερομάρτυς Χρυσόστομος, Μητροπολίτης Σμύρνης, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε στίς 8 Ἰανουαρίου 1867 στήν Τρίγλια τῆς Βιθυνίας. Ἦταν γιός τοῦ Νικολάου Καλά-φάτη καί τῆς Καλλιόπης Λεμονίδου, οἱ ὁποῖοι ἀπέκτησαν συνολικά ὀκτώ παιδιά. τέσσερα ἀγόρια καί τέσσερα κορίτσια. Ὁ πατέρας του ἦταν νομομαθής καί ἀντιπροσώπευε συμπολίτες τοῦ ἐνώπιον τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων. Ἐπίσης, ἀναμιγνυόταν στά κοινά καί ἐκλεγόταν δημογέροντας. Ἡ μητέρα του ἦταν εὐλαβής χριστιανή καί ἀναφέρεται ὅτι τόν εἶχε τάξει στήν Παναγία. Ὁ Χρυσόστομος ἐκδήλωσε νωρίς τήν ἐπιθυμία του νά γίνει κληρικός. Οἱ γονεῖς τοῦ ἔγιναν ἄρωγοί στήν ἐπιθυμία τοῦ στέλνοντάς τόν στη Θεολογική Σχολή τῆς Χάλκης, ὅπου εἶχε τήν τύχη νά ἔχει σπουδαίους δασκάλους. Εἶχε ἐπίσης τήν τύχη νά ἀναλάβει τά ἔξοδα τῶν σπουδῶν του ὁ Μητροπολίτης Μυτιληνης καί μετέπειτα Οἰκουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντίνος Βαλιάδης, ὁ ὁποῖος τόν γνώρισε σέ μιά ἐπίσκεψή του στή Σχολή καί ἐκτίμησε τίς ἐπιδόσεις του. Ὁ Χρυσόστομος ἀποφοίτησε ἀπό τή Σχολή μέ «ἄριστα». Ὁ Μητροπολίτης Κωνσταντῖνος τόν χειροτόνησε διακονο καί τόν προσέλαβε ὡς ἀρχιδιάκονο στη Μητρόπολη Μυτιλήνης καί κατόπιν στή Μητρόπολη Ἐφέσου, ὅπου μετατέθηκε. Στις 2 Ἀπριλίου 1897, ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσου Κωνσταντῖνος ἐξελέγη Οἰκουμενικός Πατριάρχης. Στις 18 Μαΐου τοῦ ἴδιου ἔτους χειροτόνησε πρεσβύτερο τόν Χρυσόστομο καί τόν χειροθέτησε Μέγα Πρωτοσύγκελλο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἀπό τή θέση αὐτή προήδρευσε μικτῆς ἐπιτροπῆς Ὁρθοδόξων καί Ἀγγλικανῶν μέ θέμα τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀκόμη συνετέλεσε στή ματαίωση τῶν σχεδίων τῆς Πανσλαβιστικῆς Ἐταιρείας, πού ἐπεδίωκε τήν ἀλλοίωση τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτήρα τοῦ Ἁγίου Ὁρους καί τόν ἐκσλαβισμό τῶν Πατριαρχείων Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων.

Ἐκλέγεται παμψηφεί, στίς 23 Μαΐου 1902, Μητροπολίτης Δράμας. Τήν ἡμέρα τῆς ἐκλογῆς του, ἀπευθυνόμενος στόν Πατριάρχη, εἶπε τά ἐξῆς προφητικά: «Ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ καί ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ θά ὑπηρετήσω τήν Ἐκκλησίαν καί τό Γένος, καί ἡ μίτρα, τήν ὁποῖαν αἱ ἁγίαι χεῖρες σου ἐναπέθεσαν ἐπί τῆς κεφαλῆς μου, ἐάν

πέπρωται νά ἀπολέση ποτέ τήν λαμπηδόνα τῶν λίθων της, θά μεταβληθῇ εἰς ἀκάνθινον στέφανον μάρτυρος ἱεράρχου», πράγμα πού ἔγινε 20 χρόνια ἀργότερα.

Ὡς πρῶτο μέλημα τοῦ ὁ Ἅγιος ἔθεσε τήν ἐνίσχυση τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος, τῶν φιλεκπαιδευτικῶν σωματείων καί τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων. Μέ πρωτοβουλία του ἀνεγέρθηκε πληθώρα ἑλληνικῶν σχολείων. Ἐπίσης, μέ ἐνέργειές του κτίσθηκαν τά Ἐκπαιδευτήρια Δράμας τό 1907. Κατά τήν περίοδο τῆς ἀρχιερατείας του ἀντιμετώπισε τίς τρομοκρατικές ἐνέργειες τοῦ βουλγαρικοῦ κοιμιτάτου καθώς καί τήν τότε ρουμανική προπαγάνδα καί ἀνέπτυξε ἑξοχῇ ἐθνική δράση, συγκρατώντας τούς πεπλανημένους, ἐνθουσιάζοντας τούς λιγόψυχους καί ἀναλαμβάνοντας ὁ ἴδιος τή διεύθυνση τοῦ Ἀγῶνα κατά τῶν Βουλγάρων κοιμιτατζίδων. Ο Χρυσόστομος ἀνέπτυξε συνεργασία μέ τή Δημογεροντία τῆς Δράμας καί ὀργάνωσε σώματα Μακεδονομαχων, ντόπιων ἀλλά καί προερχόμενων ἀπό ἄλλες περιοχές τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Παράλληλα, ἔκτισε μεγαλοπρεπῆ Ναό στη Δράμα, μέγαρο Μητροπόλεως, σχολές ἀρρένων καί θηλέων, νοσοκομεῖο καί γυμναστήριο, ἐνῶ ἱδρυσε καί μουσικούς ὁμίλους. Ἐπίσης φρόντισε γιά τήν ἀνέγερση οἰκιῶν γιά τούς καπνεργάτες, ἱδρύνοντας καί πολλά φιλανθρωπικά καταστήματα, ὀρφανο-τροφεῖα, γηροκομεῖα καί ἄλλα κοινωφελῆ καθιδρύματα. Ἡ ἐθνική αὐτή δράση τοῦ Χρυσοστόμου ἀνησύχησε τήν τουρκική διοίκηση, ἡ ὁποία καί ἀναφέρθηκε στήν Κωνσταντινούπολη, ἐπιτυχάνοντας τήν ἀνάκλησή του ἀπό Μητροπολίτη τόν Ὀκτώβριο του 1907. Διασώζεται τό γεγονός πώς ὁ Χρυσόστομος ἀναχώρησε ἀπό τή Δράμα συνοδευόμενος ἕως τό σιδηροδρομικό σταθμό τῆς πόλης ἀπό ὀλόκληρο τόν ἑλληνικό πληθυσμό της. Τόν Ἰούλιο του 1908, παραχωρήθηκε ἀπό τούς Ὀθωμανούς γενική ἀμνηστία μέ τήν ἀνακήρυξη τοῦ Συντάγματος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καί ἔτσι ὁ Χρυσόστομος βρῆκε τήν εὐκαιρία νά ἐπιστρέψει στό ποίμνιό του στή Δράμα, τόν Αὐγούστο του 1908. Ἡ ἀκατάπαυστη δραστηριοποίηση τοῦ Χρυσοστόμου σέ ὅλα τα ἐπίπεδα γιά τήν προάσπιση τοῦ Ἑλλη-νισμοῦ ἐνάντια στίς βιαιότητες τῶν Κομιτατζήδων γιά τόν ἐκβουλγαρισμό του, ὀδήγησε γιά μιᾶ ἀκόμη φορά, Ὀθωμανούς καί Βούλγαρους νά ζητήσουν τήν ἀπομάκρυνσή του μέ τή δικαιολογία τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Χρυσοστόμου προκαλεῖ τή διασάλευση τῆς τάξης. Τελικά πέτυχαν τή δεύτερη καί ὀριστική ἀπομάκρυνσή του Χρυσοστόμου ἀπό τή Δράμα τόν Ἰούνιο τοῦ 1909.

Στις 11 Μαρτίου 1910, ὁ Χρυσόστομος μετετέθη στη Σμύρνη, ὡς Μητροπολίτης Σμύρνης. Στή Σμύρνη συνέχισε τούς ἐθνικούς ἀγῶνες, ὀργανώνοντας μάλιστα πάνδημο συλλαλητήριο ὥστε νά καταγγεῖλει τίς βιαιότητες τῶν Βουλγάρων στή Μακεδονία ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καί τήν ὑποστήριξη τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν πρὸς τή βουλγαρική προπαγάνδα. Ὁ ὑπουργός θρησκευμάτων τοῦ Σουλτάνου ζήτησε τήν ἀνάκλησή του ἀπό τή Σμύρνη καθώς οἱ τουρκικές ἀρχές εἶχαν θορυβηθεῖ ἔντονα ἀπό τήν πολυσχιδῇ δράση του ὑπέρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Στίς 20 Αὐγούστου 1914, Τοῦρκοι ἀστυνομικοὶ ἀπομακρύνουν τόν Μητροπολίτη καί τόν ὀδηγοῦν στήν

Κωνσταντινούπολη. Ὁ Χρυσόστομος ἐπιστρέφει στή Σμύρνη μετά την Ανακωχή τοῦ Μούδρου, το 1918, ἐνῶ ἡ ὑποδοχή του πίσω στήν πρωτεύουσα της Ἰωνίας ἦταν παλλαϊκή.

Κατά τά ἔτη 1919 εως 1922, ὁπότε καί ἡ περιοχή τῆς Σμύρνης βρίσκονταν ὑπό Ἑλληνική Διοίκηση, ὁ Χρυσόστομος ἀποτελοῦσε τόν ἐθνάρχη τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μάλιστα ἦταν ὁ ἐμπνευστής τῆς «Μικρασιατικῆς Ἀμυνας» γιά τή δημιουργία αὐτόνομου κράτους σέ περίπτωση ἥττας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἡ κατάρρευση τοῦ Μικρασιατικοῦ μετώπου, τόν Αὐγούστο τοῦ 1922, ἀπογοήτευσε τόν Χρυσόστομο, ὁ ὁποῖος ἀποδοκίμασε τά σχέδια των Μεγάλων Δυνάμεων γιά τήν ἀπομάκρυνση τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπό τή Μικρά Ἀσία, ἐνῶ ταυτόχρονα ζητοῦσε ἔντονα ἀπό τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση τρόπους, ἕως τήν ὕστατη ὥρα, γιά τή διάσωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπό τήν ἐπερχόμενη σφαγή.

Τό ἀπόγευμα τῆς 27ης Αὐγούστου, Τοῦρκος ἀρχιαστυνόμος μαζί μέ ἔνοπλους στρατιῶτες, μετέβη στά γραφεῖα τῆς Μητρόπολης Σμύρνης καί διέταξε τόν Χρυσόστομο νά παρουσιασθεῖ στόν Τοῦρκο στρατιωτικό διοικητή Νουρεντίν πασά, μαζί μέ τούς Ἑλληνες Δημογέροντες τῆς Σμύρνης. Ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος προσήχθη ἐνώπιον τοῦ Νουρεντίν στό Διοικητήριο. Ἐκεῖ ὁ τοῦρκος διοικητής τόν κατηγορήσε γιά τή φιλελληνική του στάση καί τίς ἐνέργειές του ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ ἔθνους καί ἀφοῦ τόν ἐξύβρισε τόν παρέδωσε στούς ἐξαγριωμένους Τούρκους πού εἶχαν κατακλύσει τήν πλατεία τοῦ Διοικητηρίου.

Ὁ Σμύρνης Χρυσόστομος ἐγκωμιάζεται, διότι ἔδρασε στήν πρωτεύουσα τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, τή Σμύρνη, πού ἀπό τίς ἀπαρχές τῆς ἐκκλησιαστικῆς της ἱστορίας σημαδεύθηκε ἀπό τήν παρουσία καί τὸ μαρτύριο τοῦ Ἁγίου Πολυκάρπου, τὸν ὁποῖο μπορούμε νά ἰσχυρισθοῦμε μέ βεβαιότητα ὅτι ἀκολούθησε ἐνсу-νείδητα καί ὁ Χρυσόστομος μέ τὸ δικό του μαρτύριο. Διότι, ὅπως πληροφορούμεθα ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο μαρτύριο τοῦ Ἁγίου Πολυκάρπου, ἐνῶ οἱ Χριστιανοὶ τὸν προέτρεπαν νά ἐγκαταλείψει τή Σμύρνη, ὅταν πληροφορήθηκαν τὸ ξέσπασμα τοῦ διωγμοῦ ἐναντίον τους, «ὁ θαυμασιώτατος Πολύκαρπος τὸ μὲν πρῶτον ἀκούσας οὐκ ἐταράχθη, ἀλλ ’ ἐβούλετο κατὰ πόλιν μένειν». Ὁ Χρυσόστομος προβάλλεται ἀκόμη, σὲ ἓνα ρητὸ ἀγιολογικὸ πλαίσιο, ὡς «ὁ ἄγγελος τῆς ἐν Σμύρνη ἐκκλησίας», ὁ «ἄγρυπνος καὶ χριστομίμητος ποιμὴν», ὁ ὁποῖος «ἠγωνίσαστο καθ’ ὅλην τὴν ζωὴν του πρὸς τὰς ἀντιθέτους ἀρχάς• “πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ αἰῶνος τούτου” (Ἐφεσ. 3. 12) ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ποιμνίου του, ἄπτωτος, ἀκλινής, ἀδαμάντινος», συγκρίνεται δὲ μέ τοὺς Μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὡς ὁ Ἀθανάσιος καὶ Χρυσόστομος, κατακρεουργούμενος καὶ ἀπαγχονιζόμενος, ὡς ὁ προκάτοχος αὐτοῦ Γρηγόριος Ε΄». Ἄλλωστε, ἤδη ἀπὸ πολὺ νωρὶς διαμορφώθηκε ἡ εἰκόνα του ὅχι ἀπλῶς ὡς ἐνὸς

προτύπου έθνομάρτυρος αλλά και Ίερομάρτυρος τής Έκκλησίας, πού ακολουούθησε με απόλυτη πιστότητα τὸ ὑπόδειγμα τῶν μεγάλων Ἀγίων προκατόχων του. Τὸ δὲ σταθερὸ μαρτυρικὸ φρόνημα τοῦ Χρυσοστόμου Σμύρνης παρέμεινε ἀμείωτο ὡς τὸ τέλος τοῦ μαρτυρικοῦ του βίου, ὅπως καταγράφεται ἀπὸ τὸν ἴδιο, με ἓνα σημείωμα λίγων γραμμῶν, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴ σύλληψη καὶ τὸ μαρτύριό του, ὅπου ἐξέφραζε τὶς μύχιες σκέψεις του με ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο τῶν Ψαλμῶν: «Κύριος φωτισμός μου καὶ Σωτὴρ μου- τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου• ἀπὸ τίνος δειλιάσω;».

Καὶ μπορεῖ πράγματι νὰ πεῖ κάποιος πὼς αὐτὸ τὸ φρόνημα τοῦ ἐμφυσοῦσε καὶ ὁ σχετικὸς λόγος τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν ἐπίσκοπο τῆς Σμύρνης, στὸ βιβλίο τῆς Ἀποκάλυψης τοῦ Ἰωάννη: «Μηδὲν φοβοῦ ἃ μέλλεις παθεῖν... γίνου πιστὸς ἄχρι θανάτου καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς» (Ἀποκ. 2, 10). Αὐτὴ ἡ εἰκόνα καταγράφεται καὶ ἀπὸ τὸν ἰδιαίτερο γραμματέα τοῦ Χρυσοστόμου στήν Σμύρνη Λεωνίδα Φιλιππίδη, σὲ ἓνα σημαντικὸ ἄρθρο – ἐπιστολὴ του, ὅπου ὁ Χρυσόστομος προβάλλεται ὡς ἀληθὴς ἅγιος καὶ μάρτυρας τῆς Έκκλησίας. Μάλιστα, σημειώνει με ἔμφαση ὅτι ἡ ἐπισκοπιανὴ συνέλευση τῶν Έκκλησιῶν τῆς Ἀμερικῆς εἶχε ἤδη διαμαρτυρηθεῖ γιὰ τὴν παραγνώριση τῶν δικαίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ εἶχε ἀνακηρύξει «αὕτη πρώτη καὶ παμψηφεὶ ἅγιον καὶ μάρτυρα τῆς τοῦ Χριστοῦ Έκκλησίας, τὸν ὄντως τοιοῦτον καὶ ὡς ἀληθῶς καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, Χρυσόστομον, τὸν τρισβαρβάρως κρεουργηθέντα Μητροπολίτην». Ἐπιπλέον, ὁ Λεωνίδας Φιλιππίδης, θυμᾶται τὰ τελευταία λόγια τοῦ Γέροντός του καὶ καταγράφει μία ἄμεση μαρτυρία γιὰ τὴν συνειδητὴ ἐπιμονὴ τοῦ Χρυσοστόμου νὰ παραμείνει στὴ Σμύρνη, μιμούμενος τὸν Ἅγιο Πολύκαρπο: «Ὅτε ἀπεχαιρέτιζον τὸν ἀείμνηστον νεομάρτυρα Μητροπολίτην Σμύρνης ἅγιον Χρυσόστομον, παρ' ᾧ ἐτιμήθην ὡς ἰδιαίτερος γραμματεὺς του, ὅτε μᾶλλον ὁ ἴδιος με παρώρμα ν' ἀπέλθω πρὸς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα, μικρὸν πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν βαρβάρων, μοῖ εἶπεν ἐπὶ λέξει• ., «Εἶμαι 54 ἐτῶν δὲς ἐξωρίσθην καὶ πλειστάκις ὑπέφερα τὰ πάνδεινα... Θεέ μου, ἐγὼ νὰ ἐγκαταλείψω τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Μητρόπολίν μου; Ποτέ! Θὰ μέ καταδιώκη ἡ σκιά τοῦ Ἱεροῦ Πολυκάρπου καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' ὡς ἀνάξιον διάδοχόν του. Εἶθε μόνον νὰ ἡξιούμην τάχιστα νὰ ἐνωθῶ μετ' αὐτῶν, καθ' ὃν καὶ ἐκεῖνοι τρόπον, διότι ζῶν, οὐδὲν πλέον ἔχω νὰ ἐλπίζω• θνήσκων, ἴσως ἐνισχύσω καὶ ἄλλους, ἵνα μένωσι πιστοὶ εἰς τό καθῆκον καὶ ποιμαίνωσι τό ποῖμνιον καὶ ἐν οὐρανοῖς, ἐκτελοῦντες ὅσα κηρύττουσιν• ἴσως-ἴσως τό αἷμα, τό ὁποῖον θὰ χύσῃ ἄφθονον ὁ σφαγεὺς καὶ μέ τό ὁποῖον θα πορφυρωθῶσιν αἱ χρυσαὶ σελίδες τῆς συγχρόνου Ἱστορίας, ἴσως συγκλονίσῃ τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν, ἴσως φωτίσῃ τὸν νοῦν καὶ θερμάνῃ τὴν καρδίαν των• καὶ προσμένω ἀταράχως ὅ,τι ἡ θεία Πρόνοια μοῦ ἐπιφυλάσσει... » .

Ἀπὸ τὶς μαρτυρίες αὐτὲς μπορούμε νὰ κατανοήσουμε γιατί ἡ περίπτωση τοῦ ἁγίου

Χρυσοστόμου Σμύρνης αποτελεί τὸ πιὸ μεγαλόπνοο ὑπόδειγμα ἀληθοῦς μάρτυρος καὶ γνησίου ποιμένος τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως σημειώνει καὶ ὁ Ἡλίας Βενέζης• «ὁ Σμύρνης Χρυσόστομος ἦταν ὁ προορισμένος ἀπὸ τὴν Ἱστορία νὰ συγκεντρώσῃ ἀπάνω του τὸ φῶς: νὰ τὸν θυμοῦνται οἱ Ἕλληνες, νὰ τοῦ κάνουν ἀγάλματα, νὰ διδάσκουν τὸ παράδειγμά του στὰ παιδιὰ, στὰ σχολεῖα, νὰ τὸν ἀνακηρύξουν αὔριο, κατὰ πὼς πρέπει, Ὅσιο καὶ Ἅγιο... ὁ Σμύρνης Χρυσόστομος ἔγινε σύμβολο. Καὶ τὰ σύμβολα εἶχαν πάντοτε τὴ δύναμη τῶν προφητῶν». « Ὁ Κεμαλικὸς στρατὸς εἰσελθὼν εἰς τὴν Σμύρνην, προέβη εἰς παντὸς εἶδους λεηλασίας καὶ ἀρπαγὰς, εἰς ἐμπρησμούς καὶ σφαγὰς. Ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ καὶ Ἀρμενικαὶ συνοικίαι τῆς Ἰωνικῆς πρωτευούσης παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ. Κατὰ χιλιάδες δέ ἀριθμοῦνται οἱ φονευθέντες ὑπὸ τῶν Κεμαλικῶν στιφῶν. »Μεταξὺ τῶν ἡρωικῶν θυμάτων τῆς Σμύρνης καταλέγεται ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος. Οὗτος κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ καλοῦ Ποιμένος, ὅστις «τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων» παρέμεινεν ἐν τῇ πόλει, τὴν ὁποῖαν ἅπαντες πλέον εἶχον ἐγκαταλείψει, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ πικρότατα δοκιμασθέν ποίμνιόν του. Ἀνανεῶν δέ τὸ παράδειγμα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ὁ Σμύρνης Χρυσόστομος ἀπέθανε καὶ αὐτὸς ἑκατὸν ἔτη μετ' ἐκεῖνον, ἀφοῦ πρότερον ἐδοκίμασε παντοειδεῖς ὕβρεις καὶ ἐξευτελισμούς ἀπὸ τοὺς ἀνόμους φονεῖς του. »Ὁ θάνατος τοῦ μάρτυρος τούτου συγκινεῖ βαθέως τοὺς ἀπανταχοῦ χριστιανούς καὶ ἐπαναφέρει ζωηράν τὴν ἀνάμνησιν τῶν σκοτεινῶν τῆς δουλείας χρόνων, καθ' οὓς συχνὰ οἱ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ποιμένες καὶ ἀρχιερεῖς προσέφεραν τὴν ζωὴν των εἰς τὸν βωμόν τῆς πολεμουμένης Πίστεως καὶ τῆς δυναστευομένης Πατρίδος.

Τὸ μαρτύριο ὅμως τοῦ αἵματος, πού ὑπέστη ὁ Χρυσόστομος, κατὰ τὴν Κυριακὴ 28 Αὐγούστου 1822, ἦρθε ὡς ἐπισφράγισμα στοῦ μαρτύριο τῆς συνειδήσεως, πού ἐνσυνείδητα καὶ ἐλεύθερα σάν ἔφηβος φοιτητής, στοῦ μυρίπνοο νησί τῆς Χάλκης, στὴν περιώνυμη ἐκεῖ Θεολογικὴ Σχολή, εἶχε προεπιλέξει καὶ προαποφασίσει ὁ ἴδιος. Ὁ Χρυσόστομος ἦταν ισόβιος μάρτυρας, καρφωμένος στὸν Σταυρὸ τοῦ καθήκοντος, σέ ὅλα τὰ στάδια τῆς πολύπλαγκτης ζωῆς του. Δέν ἀποφάσισε νὰ μαρτυρήσῃ, βλέποντας τὰ βάρβαρα στίφη τοῦ δαιμονῶντος ὄχλου. Ἀπλά, τότε κατάλαβε ὅτι «ἐλήλυθεν ἡ ὥρα» τοῦ σταυροῦ. Καὶ ὁ Σταυρὸς τοῦ μαρτυρίου του ἦταν ὅπως τὸν εἶχε ὁραματιστεῖ, λέγοντας, «θέλω μέγαλον σταυρόν». Καί τότε, διωκόμενος, εὐλογοῦσε• σφαττόμενος, ἐδόξαζε τὸν Πρωτομάρτυρα τῆς πατρικῆς ἀγάπης, τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό.

Αὐτὸς ἦταν ὁ Χρυσόστομος• μικρὸς τὸ δέμας, μέγας στοῦ φρόνημα, μέγας στὶς ιδέες• Μέγιστος στοῦ μαρτύριο. Τί σημαίνει δέ ὅτι ὁ Χρυσόστομος ἀγάπησε τὸ ποίμνιό του; Σημαίνει ἀκριβῶς ὅτι αὐτὸς ἔμεινε πίσω, γιὰ νὰ γλιτώσουν οἱ Σμυρνιοὶ καὶ ὅλοι ὅσοι εἶχαν μαζευτεῖ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολίας. Δηλαδή, ἂν οἱ Ἴωνες ζοῦν καὶ μεγαλουργοῦν, ἐκεῖνος ἔμεινε πίσω. Αὐτοὶ γέμισαν τὰ καράβια τῆς

προσφυγιάς, αλλά εκείνος έμεινε πίσω. Έκείνος τούς έστειλε πίσω στην Μητροπολιτική Ελλάδα και άλλοι. Και εκείνος έμεινε πίσω, κομματιασμένος από τά μανιασμένα κοπάδια. Τό 1922 μαρτύρησε. Τό 1923, τό Πατριαρχείο Άλεξανδρείας προτείνει σέ όλες τίς Όρθόδοξες Έκκλησίες νά τιμηθεί ή μαρτυρική αγιότητα του Χρυσοστόμου. Ένι τό 1929, στίς 24 Νοεμβρίου, ψαλλόταν μεγάλο άρχιερατικό μνημόσυνο στην Άλεξάνδρεια από τόν Πατριάρχη Φώτιο. «Δέν απέμειναν ίχνος του σώματος, μετά τό τρομερόν μαρτύριον, τό όποϊον υπέστη μέ θείαν καρτερίαν ό ιεράρχης αισθανόμενος ότι έτέλει την στιγμήν εκείνην υστάτην λειτουργίαν, ότε τό ιδικόν του σώμα ήτο τό υπέρ πολλών έκχυνόμενον...», σημειώνει τό χρονικό τής έποχής.

Κάθε λαός έχει δικαίωμα και ιερό χρέος νά θυμάται και νά τιμά την ιστορία του. Νά γνωρίζει τά άδικήματα πού διαπράχθηκαν έναντίον του και έναντίον τών άλλων λαών. Η σημερινή πραγματικότητα δέν δικαιολογεί την άγνοια και την λήθη. Όταν κανείς άργοπορεί άπέναντι στην ιστορία, αύτή τόν έκδικείται. Η μνήμη τής ιστορίας και ή ανάληψη τής ιστορικής ευθύνης προφυλάσσει από τά ίδια τρομακτικά λάθη και προσφέρει ένα δυναμικό μήνυμα λύτρωσης όχι μόνο στους φυσικούς, αλλά και τούς ήθικούς άυτουργούς του κακού.

Ός κατακλείδα επέλεξα νά σάς διαβάσω την συγκλονιστική περι-γραφή του τέλους του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης από έναν άυ-τόπτη μάρτυρα. Τίς περιγραφές αυτές κάνει όχι ένας άπλός άνθρωπος, του όποιου ίσως μπορούμε νά άμφισβητήσουμε την ακρίβεια τών λόγων του, ούτε κι ένας ραψωδός πού μεγεθύνει τά γεγονότα στην έξιστόρησή τους, αλλά ένας έπιστήμονας, άυτόπτης συγκλονιστικοῦ γεγονότος, ό άκαδημαϊκός καθηγητής Γεώργιος Μυλωνάς, και μάλιστα σέ όμιλία του έπίσημη, στίς 14 Δεκεμβρίου 1982, στην Άκαδημία Άθηνών.

Παραθέτουμε αὐτούσια τά τελευταία λόγια τής όμιλίας:

«Θα μου επιτρέψετε νά τελειώσω την ομιλία μου με μία προσωπική μαρτυρία, που για πρώτη φορά εξομολογούμαι. Κατά τις τελευ-ταίες ημέρες του Σεπτεμβρίου 1922 μία ομάδα φοιτητών του International College της Σμύρνης και εγώ βρεθήκαμε φυλακισμένοι σε απαίσιο υπόγειο, σ' ένα από τα μπουντρούμια του Διοικητηρίου της Σμύρνης. Σ' αυτό ήταν ασφυκτικά στριμωγμένοι Έλληνες Χριστιανοί αιχμάλωτοι, μάλλον άνθρωποι προωρισμένοι για θάνατο. Τίς βραδυνές ώρες φύλακες μ' επικεφαλής Τουρκοκρήτα παρελάμβανον θύματα που ετυφεκίζοντο. Στις 5 το απόγευμα της τελευταίας ημέρας του θλιβερού Σεπτεμβρίου, ο Τουρκοκρήτης εκείνος με διέταξε νά τον ακολουθήσω στην αυλή.

– Είσαι δάσκαλος; με ρωτά.

- Αυτήν την τιμή είχα! του απαντώ.
- Και οι άλλοι που ήσαν μαζί σου είναι φοιτητές;
- Ναι, του λέγω.
- Γρήγορα μάζεψέ τους και φέρε τους εδώ!
- Ελάτε μαζί μου έξω! λέγω στους συντρόφους μου.
- Φαίνεται ότι ήρθε η ώρα μας. Εμπρός με θάρρος!

Ποιά ήταν η έκπληξή μας όταν ακούσαμε τον Τουρκο-Κρητικό να λέει:

- Δεν θα σας σκοτώσω, θα σας σώσω. Απόψε θα θανατωθούν όλοι όσοι είναι στο μπουντρούμι, γιατί έφεραν και άλλους που δεν έχουμε χώρο να τους στοιβάξουμε. Θα σας σώσω σήμερα, γιατί ελπίζω αυτό να με βοηθήσει να λησμονήσω μία τρομερή σκηνή που αντίκρυσαν τα μάτια μου, σκηνή στην οποία έλαβα μέρος.

Και συνέχισε:

- Παρακολούθησα το χάλασμα του Δεσπότη σας. Ήμουν μ' εκείνους που τον τύφλωσαν, που του 'βγάζαν τα μάτια και αιμόφυρτο, τον έσυραν από τα γένηια και τα μαλλιά στα σοκάκια του Τουρκομαχαλά, τον ξυλοκοπούσαν, τον έβριζαν και τον πετσόκοβαν. Βαθειά εντύπωση μου έκανε και αξέχαστος παραμένει η στάση του. Στα μαρτύρια που τον υπέβαλαν δεν απήντα με φωνές, με παρακλήσεις, με κατάρες. Το πρόσωπό του το κατάχλωμο, το σκεπασμένο με το αίμα των ματιών του, το πρόσωπό του είχε εστραμμένο προς τον Ουρανό και διαρκώς κάτι ψιθύριζε που δεν ηκούετο πέρα από την περιοχή του. Ξέρεις εσύ, δάσκαλε, τί έλεγε;
- Ναι ξέρω, του απήντησα. Έλεγε: Πάτερ Άγιε, άφες αυτοίς, ου γαρ οίδασι τί ποιούσι.
- Δεν σε καταλαβαίνω, δάσκαλε, μα δεν πειράζει. Από καιρού σε καιρό, όταν μπορούσε, ύψωνε κάπως το δεξί του χέρι και ευλο-γούσε τους διώκτες του. Κάποιος πατριώτης μου αναγνωρίζει την χειρονομία της ευλογίας, μανιάζει, μανιάζει και με το τρομερό μα-χαίρι του κόβει και τα δυο χέρια του Δεσπότη. Εκείνος σωριάστηκε στη ματωμένη γη με στεναγμό που φαινόταν ότι ήταν μάλλον στεναγμός ανακουφίσεως παρά πόνου. Τόσο τον λυπήθηκα τότε που με δυο σφαίρες στο κεφάλι τον αποτελείωσα. Αυτή είναι η ιστορία μου. Τώρα που σας την είπα ελπίζω πως θα ησυχάσω. Γι' αυτό σας χάρισα τη ζωή.

- Και που τον έθαψαν; ρώτησα με αγωνία.

- Κανείς δεν ξέρει που έρριξαν το κομματιασμένο του κορμί».

Σεβασμιώτατε, νά εϋχεσθε καί νά προσεύχεσθε στήν πορεία τῆς σταυροαναστάσιμης ἀρχιερατείας σας, νά διαφυλάξωμε στήν μνήμη τῆς καρδιάς μας αὐτό το μαρτυρικό Συναξάρι ἀναλογιζόμενοι τό μήνυμα πού καλούμεθα νά δώσουμε σήμερα στόν κόσμο ὅλο, τούς Ἕλληνες καί τόν Ἑλληνισμό τῆς Διασποράς, ὡς ἀπόγονοι ἐκείνων πού θυσιάσθηκαν καί ἐμαρτύρησαν σέ ἀλησμόνητες Πατρίδες, ἐκείνων πού δημιούργησαν ἕναν ὑπέροχο καί μοναδικό οἰκουμενικό πολιτισμό, τόν ὁποῖο κληροδότησαν σέ μᾶς καί μέ τόσο ἀγῶνα μεταλαμπάδευσαν σέ ὅλη τήν οἰκουμένη οἱ Πρόσφυγες Ἕλληνες. Εἶναι ἐπιτακτική ἀνάγκη νά ἀγωνισθοῦμε γιά τήν εἰρήνη, τήν καταλλαγή, τήν συνύπαρξη τῶν λαῶν, τόν σεβασμό στίς θεμελιώδεις ἀνθρώπινες ἀρχές καί τήν ἐλευθερία. Ἡ Εὐρώπη καλεῖται σήμερα, ὅσο ποτέ ἄλλοτε, νά γνωρίσει τόν πόνο, τό αἶμα, τό δάκρυ, τήν μαρτυρική πορεία τῶν λαῶν της, νά διδαχθεῖ ἀπό τήν ἱστορία καί ἀπό τήν ἐφαρμογή γεωπολιτικῶν σχεδιασμῶν πού ἀναιροῦν ἢ ἀπειλοῦν τήν ἐλευθερία, τήν ζωή καί τήν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου.

Σέ αὐτή τήν πορεία μας ἄς μήν ξεχνᾶμε ποτέ τόν ἀγῶνα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἄς μή ξεχνᾶμε ποτέ ὅτι ἡ ἱστορία εἶναι πάν-τοτε ἀνοιχτή στά χέρια τοῦ Θεοῦ!

Σᾶς εὐχαριστῶ

(Ὁμιλία στόν ἱστορικό Καθεδρικό Ναό Αγίας Τριάδος Βιέννης, 27.11.2022)